

juryrapport

**de Prijs
voor de
Jonge
Kunstkritiek
2014**

'Ieder mens is een kunstenaar', zei Joseph Beuys. Hij had ook kunnen zeggen: in ieder mens schuilt een kunstcriticus. Want het lijkt wel of iedereen tegenwoordig een mening heeft over hedendaagse kunst. Je zag het in de discussie rondom de tentoonstelling 'The Image as Burden' van Marlene Dumas in het Stedelijk Museum. Terwijl in de kranten lyrische recensies verschenen – Hans den Hartog Jager gaf vier ballen in NRC Handelsblad, Rutger Pontzen zelfs vijf sterren in de Volkskrant – buitelden columnisten en opiniestukschrijvers over elkaar heen om dat oordeel aan te vechten. In de Volkskrant kreeg commentator Sander van Walsem, zelf overigens geen onwaardig amateurschilder, flink de ruimte om daags na Pontzens recensie zijn afschuw over de schilderij van Dumas te spuien. Zijn belangrijkste bezwaar was dat ze het menselijk lichaam niet anatomisch correct had weergegeven – een criterium dat nog stamt uit de vooroorlogse kunstkritiek, als je het mij vraagt. Waarna de discussie op de brievenpagina onttaarde in een ordinaire smaakwestie. Ik vind het wel/niet mooi.

Je ziet het ook in televisieprogramma's als De Wereld Draait Door, waar een enthousiaste leek als Joost Zwagerman fanatiek mag vertellen over zijn helden Mark Rothko en Marlene Dumas. Je ziet het in musea, die bekende dichters, zangers, politici of schrijvers inhuren om audiotours in te spreken of als gastconservator op te treden. Je ziet het in het Rijksmuseum, waar filosoof Alain de Botton de meesterwerken van grappige teksten op grote gele Post-its mocht voorzien. Alles om maar te laten zien dat beeldende kunst niet moeilijk, hermetisch of hoogdrempelig hoeft te zijn. Blijkbaar is er een breed gedragen behoefte om kunst zo leuk en toegankelijk mogelijk te maken voor een groot publiek.

Maar kunstkritiek is ook een vak. Je wordt er beter in als je veel tentoonstellingen hebt gezien, veel kunstenaars hebt gesproken, veel catalogi hebt gelezen. Natuurlijk, soms is het prettig om de frisse blik van de buitenstaander te horen. Maar soms ook kun je tussen alle lollige, signalerende krantenstukjes over kunstrelletjes en recordbrekende veilingresultaten snakken naar een goed gefundeerde recensie over een serieuze kunstenaar of een mooie tentoonstelling. Soms wil je gewoon lekker pagina na pagina kunnen doorlezen in een doordacht essay.

Dat is de reden dat 'de Prijs voor de Jonge Kunstcritiek' in 2008 in het leven geroepen is. Er moet meer en beter over beeldende kunst geschreven worden. Daarom moet jong talent gestimuleerd worden om te gaan schrijven.

De kloof tussen de kenner en de leek is een thema dat dit jaar ook in veel van de ingezonden stukken terugkwam. Er was iemand die haar jonge zusje meenam naar een tentoonstelling om zo de stem van de geïnteresseerde leek in haar recensie op te voeren. 'Omdat het verfrissend is.' Een auteur begon haar essay met een transcriptie van een telefoongesprek met haar vriend, om aan te geven wat voor domme dingen hij beweerde over kunst. Anderen kleedden hun verslag van hun museumbezoek aan met nutteloze maar gezellige, reportage-achtige elementen als het kopje koffie dat zij bij aanvang genuttigd hadden of het onderonsje dat ze hadden met een mede-museumbezoeker. De inzenders hebben er, kortom, alles aan gedaan om die gapende kloof tussen de kunstelite en het gepeupel te slechten.

Een van de manieren om kunst toegankelijk te maken voor een breed publiek is door gebruik te maken van bewegend beeld. Deze vierde editie van 'de Prijs voor de Jonge Kunstcritiek' kent naast de bestaande categorieën Essay en Recensie ook een nieuwe categorie: Visuele Kritiek. In zijn openingsartikel voor de prijs, op 18 juni jongstleden in De Groene Amsterdammer, riep Wouter Hillaert op tot vernieuwing van de kunstcritiek. 'Dat medium is twee eeuwen lang nauwelijks veranderd', schreef hij. 'Over zowat alle kunst blijven critici zich per definitie uiten in zwarte lettertjes op een witte achtergrond. Die traditie lijkt vanzelfsprekend, maar is ze dat wel? In een cultuur die steeds meer visueel communiceert, waarin we opstaan en gaan slapen met de illusie van interactiviteit, waarin alles streeft naar co-creatie en coöperatie en nieuwe media zoveel meer mogelijkheden hebben gedemocratiseerd, blijft de kunstcritiek in de ban van de monoloog van één zendende criticus. Reportages en interviews over kunst worden bijvoorbeeld wel met gemak gefilmd, maar diezelfde camera wordt zelden gebruikt voor kritiek. Critici blijven eenzame pen-nelikkers met een muisarm.'

Het aantal inzendingen in de categorie Visuele Kritiek bleef helaas beperkt tot vijf. Het werd de jury al snel duidelijk dat het hier om een nog onontgonnen terrein gaat. Want voor welk medium maak je zo'n filmpje van maximaal acht minuten? Voor televisie of internet? En wie is je publiek? Het was ook duidelijk dat de inzenders hadden geworsteld met deze vorm. Er zaten aardige pogingen tussen, maar over het algemeen waren de visuele kritieken te pril, te lollig, te particulier. Er moet, zo constateerde de jury, toch meer mogelijk zijn dan met een camera door een museum te rennen. Ook een visuele kritiek moet een sterk verhaal vertellen, zo'n filmpje moet meer zijn dan een paar minuten entertainment.

Omdat de kwaliteit van de inzendingen in deze nieuwe categorie niet aansloot bij de ambities van de jury, is besloten geen prijs uit te reiken in deze categorie. Uiteraard willen we dit initiatief wel verder stimuleren en blijven we investeren in deze nieuwe vorm. Daarom zal er een masterclass worden georganiseerd door filmmaakster Inge Willems, waar alle vijf de inzenders voor zullen worden uitgenodigd.

Bij de geschreven inzendingen vielen vooral de originele onderwerpen op. Er werd niet alleen geschreven over tentoonstellingen, maar ook over een beeldenroute, een website, internetrends, een online magazine en een teletekst festival. De jury kreeg het gevoel dat de meeste inzenders erg goed op de hoogte waren van de actuele discussies in de kunstwereld. We lazen veel inspirerende teksten over zaken waar we zelf nog niet veel van afwisten. Waarvoor dank.

Typerend voor deze blog-, Twitter- en Facebookgeneratie is dat te pas en te onpas de ik-vorm wordt gebruikt. Soms werkt het, bijvoorbeeld als beschreven wordt wat het effect van het kunstwerk op de beschouwer is. Maar veel vaker leidt het gebruik van de ik-vorm tot particuliere ontboezemingen en persoonlijke anekdotes waar de lezer niet op zit te wachten. De jury heeft zich door heel wat egodocumenten moeten worstelen.

Er zaten stukken bij die heerlijk geschreven waren, maar waarin een mening ontbrak. Soms leek het wel of je een ronkend persbericht van een museum las, zo kritiekloos werd een tentoonstelling aangeprezen. Anderen gingen er juist zo keihard in, of scheurden zo kort door de bocht, dat hun woede ongeloofwaardig werd. Als je iemand afkraakt, dien je ook wel goed beslagen ten ijs te komen. Als je actuele ontwikkelingen afbrandt, moet je wel met goede alternatieven komen.

Omdat veel van de teksten stilistisch toch wel wat te wensen overlieten, voorzie ik de jonge auteurs hierbij graag van wat ongevraagde adviezen:

Kill your darlings.

Veel teksten waren nodeloos lang en veel te uitgesponnen. Zinnen gingen eindeloos door, alinea's wisten niet van ophouden. Hak ze in stukken, kort ze in. Het zal je verhaal ten goede komen.

Kies voor een pakkende titel.

Als je de kloof met je lezerspubliek wilt slechten moet je die lezer eerst voor je zien te winnen met een goed gekozen, prikkelende kop. Een titel is een teaser, geen doodoener.

Breng lucht in je stuk.

Over het algemeen waren de artikelen wel erg serieus, academisch en verantwoord. De jury had ernstig behoefte aan wat intelligente humor. Probeer eens iets gek: een afwijkende vorm, een uitdagende stelling, een prikkelende ranglijst.

Maak niet te grote gedachtesprongen.

Sla niet opeens een nieuwe weg in zonder eerst richting aan te geven. De jury las veel stukken waarin onduidelijk was welke kant de auteur op wilde. Of waarin opeens een rare, onbegrijpelijke zijsprong gemaakt werd. Sommige auteurs kwamen met de deur in huis vallen, anderen kwamen maar niet ter zake.

Veronderstel niet te veel bekend.

Er waren stukken waarin al in de eerste zin met afkortingen of namen gestrooid werd zonder dat die werden uitgelegd. Dan mag je het de lezer niet kwalijk nemen dat hij afhaakt.

In de categorie Recensie waren er dit jaar 28 inzendingen. Het viel de jury op dat veel auteurs heel vrij met dit genre zijn omgesprongen. We zagen nogal wat hybride vormen voorbijkomen. Soms werden zelfs hele alinea's interviewtekst door de bespreking heen gegeven. Maar een recensie dient toch vooral de stem van de criticus te laten klinken, niet die van de kunstenaar. Te vaak ook namen de auteurs de lezer aan de hand mee door de zalen van een tentoonstelling, en werd er haast chronologisch beschreven wat er te zien was. Maar kunstkritiek is meer dan alleen kunstwerken opsommen en uitleggen. Hoe meer teksten de jury tot zich had genomen, hoe luider de roep werd om context, om duiding en vooral ook om een goed gefundeerde mening. Maar weinig auteurs plaatsten het werk van de kunstenaar in zijn oeuvre, en het oeuvre van de kunstenaar in zijn tijd. Maar weinigen zoomden uit naar het grotere geheel.

De jury heeft in de categorie Recensie drie auteurs genomineerd voor 'de Prijs voor de Jonge Kunstkritiek': in alfabetische volgorde zijn dat Laurens Otto, Richtje Reinsma en Sam De Wilde. Zij krijgen sowieso allemaal een lidmaatschap van Club Witte de With en de Appel Club. Daarnaast zijn er in deze categorie behalve de hoofdprijs ook diverse schrijfpoddrachten te winnen.

Sam De Wilde

schreef met zijn tekst 'Paper – Scissors – Stone' een heerlijk enthousiasmerende recensie van de tentoonstelling van Leon Vranken in Z33, Huis voor actuele kunst in Hasselt. Ook hij maakte gebruik van de ik-vorm, maar omdat hij je zo bevoegen meeneemt en beschrijft wat de beelden fysiek met hem doen, werkt dat hier heel prikkelend. Het oeuvre van de kunstenaar wordt kort neergezet, er wordt een duidelijke mening geponeerd, de taal is helder en toegankelijk. De jury vroeg zich hoogstens af of de auteur zich niet iets té gemakkelijk mee liet voeren met de intenties van de kunstenaar. Was er wel genoeg kritische distantie? Vanwege zijn fijne, vlotte pen, wil de jury Sam De Wilde belonen met een schrijfpdracht voor het tijdschrift Metropolis M. De auteur krijgt een verzorgde reis naar een tentoonstelling in een Europees museum, zijn recensie zal worden gepubliceerd in Metropolis M.

Richtje Reinsma

bezocht voor haar artikel 'Het ontzielde atelier' de tentoonstelling 'Studio Practice' van Jonas Lund in galerie Boetzelaer|Nispen. Haar recensie leest meer als een reportage, maar is zo goed geschreven dat het stuk wat de jury betreft zo de krant in kan. Het werk van Jonas Lund wordt breder getrokken en in een maatschappelijke context geplaatst. Er wordt een interessante trend in de kunstmarkt gesignaleerd. Wel blijft het stuk hangen in de beschrijvingen en mist het een duidelijk oordeel. De ik-vorm had net zo goed vermeden kunnen worden. Ook Richtje Reinsma wordt beloond met een schrijfpdracht. Zij wordt uitgenodigd tot het schrijven van een tekst voor de Prix de Rome 2015.

Laurens Otto

stak met zijn tekst 'Flamme Éternelle', over de tentoonstelling van Thomas Hirschhorn in Palais de Tokyo, met kop en schouders boven de rest uit. Zijn recensie is kritisch, inhoudelijk en toegankelijk tegelijk. Het is duidelijk dat Otto goed is ingevoerd in het werk van Hirschhorn en meer van diens werken heeft gezien. De taal is mooi en soms grappig, de tekst zit vol rake observaties.

De jury heeft daarom unaniem besloten dat de hoofdprijs naar Laurens Otto gaat. Hij krijgt 2.500 euro, een jaarlidmaatschap van AICA Nederland en een jaar lang begeleiding van een mentor, in de persoon van ondergetekende.

In de categorie Essay waren er 31 inzendingen. De jury was in deze categorie meer te spreken over het niveau van de inzendingen, al zaten ook hier behoorlijk wat schoolse, taai teksten tussen. Er kwamen nogal wat filosofen en denkers voorbij. Maar ook zonder te verwijzen naar Kant, Rancière of Heidegger moet je toch een diepzinnige gedachte op papier kunnen krijgen. Ook in deze categorie nomineerde de jury drie auteurs: Laure van den Hout, Sarah Késenne en Fabienne Rachmadiév. Ook zij krijgen een lidmaatschap van Club Witte de With en de Appel Club.

Laure van den Hout

schreef met 'Wat is hier zonder gemis' een filosofisch stuk over het wezen van het zelfportret. Op originele wijze vlecht ze passages uit romans van Milan Kundera en Haruki Murakami in haar verhaal. Het is best een ingewikkelde tekst, maar omdat hij vlot geschreven is en vol rake observaties zit, blijf je toch doorlezen. Jammer is dat de tekst een beetje blijft zweven en dat een echt duidelijk punt uiteindelijk niet gemaakt wordt. De jury heeft besloten om Laure van den Hout te belonen met een schrijfofdracht voor de Prix de Rome 2015.

Fabiënne Rachmadiëv

schreef met 'Men kan niet kijken! Beelden van oorlog en conflict in de hedendaagse kunst' een prikkelend essay over oorlogskunst. Aan de hand van goed gekozen voorbeelden, van Goya tot Renzo Martens en Ronald Ophuis, vraagt zij zich af wat deze heftige beelden met ons als kijker doen. Het essay heeft een iets te lange aanloop en iets te weinig eigen visie. Desalniettemin geeft haar stuk interessante stof tot nadenken. De jury heeft daarom besloten om aan Fabiënne Rachmadiëv een schrijversresidentie in Parijs aan te bieden, op uitnodiging van Vlaams-Nederlands Huis deBuren.

Sarah Késenne

verdiepte zich in haar essay 'Een afwijkende gemeenschap, something soft?' in de film 'The Joycean Society' van Dora García. De jury was unaniem lovend over deze tekst, die intelligent, menselijk en doordacht is. Het is knap hoe de auteur deze film met woorden tot leven heeft weten te wekken. In haar essay koppelt Késenne de onleesbaarheid van Joyce's 'Finnegans Wake' aan het ontoegankelijke karakter van García's werk. Daarmee is haar tekst een pleidooi voor onbegrijpelijkheid, in een tijd dat kunst het liefst in hapklare brokken wordt geconsumeerd. Tegelijkertijd maakt ze korte metten met het idee dat kunst alleen voor de elite zou zijn.

De jury was er snel over uit dat Sarah Késenne de winnaar van de hoofdprijs moest zijn. Haar essay zal worden gepubliceerd in De Groene Amsterdammer. Zij krijgt een bedrag van 2.500 euro, een jaarlidmaatschap van AICA Nederland en een jaar lang begeleiding van Oscar van den Boogaard.